

خلاصه سیاستی:
ابزار تاثیر گذاری بر فرآیند
سیاست گذاری

تدوین

دکتر زهرا بستانی خالسی

معاون تحقیقات و فن آوری

دانشکده پرستاری مامایی شهید بهشتی رشت

بهار ۱۴۰۴

مقدمه

تصمیم‌گیرندگان در سطوح مختلف برای اتخاذ تصمیمات مؤثر، به اطلاعات دقیق، معتبر و مبتنی بر شواهد نیاز دارند. با توجه به پیچیدگی و محدودیت‌های زمانی در دنیای امروز، اطلاعات باید به صورت خلاصه، ساده و کاربردی ارائه شود تا از بار شناختی و استرس ذهنی جلوگیری کند.

در این میان، خلاصه سیاستی^۱ به عنوان ابزاری مؤثر و ساختاریافته، می‌تواند تصمیم‌گیرندگان را در اتخاذ تصمیمات بهنگام و شواهد محور یاری کند. این خلاصه‌ها توصیه‌هایی عملی ارائه می‌دهند و توسط طیف وسیعی از نهادها (دولتی، غیردولتی، خصوصی و پژوهشی) مورد استفاده قرار می‌گیرند.

پژوهش‌ها نشان می‌دهند که اکثر سیاست‌گذاران، به‌ویژه در کشورهای توسعه‌یافته، خلاصه‌های سیاستی را منابع اصلی اطلاعاتی خود می‌دانند. این ابزار، پلی میان پژوهش و سیاست ایجاد کرده و به پر کردن شکاف بین نظریه و عمل کمک می‌کند.

با وجود نقش کلیدی این ابزار، منابع عملی برای نگارش مؤثر آن هنوز محدود است. این محتوی تلاش دارد تا ضمن معرفی ساختار و کارکرد خلاصه سیاستی، راهنمایی کاربردی برای نگارش آن ارائه دهد و مخاطبانی چون پژوهشگران، استادان، تحلیلگران و تصمیم‌گیرندگان را با این ابزار آشنا سازد.

^۱ Policy Brief

سیاست گذاری سلامت

سیاست گذاری سلامت فرآیندی پیچیده و چندمرحله ای است که هدف آن تدوین راه کارهای مؤثر برای حل مسائل بهداشتی-درمانی با تکیه بر شواهد علمی و تحلیل عمیق علل ریشه ای مشکلات است. سیاست گذاری سلامت یکی از ارکان کلیدی در بهبود وضعیت بهداشت و درمان هر جامعه است. این فرایند شامل تدوین، اجرا، ارزیابی و اصلاح تصمیماتی است که به طور مستقیم یا غیرمستقیم بر سلامت جامعه تأثیر می گذارند. سیاست گذاری های سلامت باید مبتنی بر شواهد باشد یعنی از نتایج پژوهش های معتبر، تجربیات جهانی، و تحلیل داده های محلی برای طراحی راهکارها استفاده گردد.

اهداف سیاست گذاری سلامت

- ارتقاء سلامت جامعه
- کاهش نابرابری در دسترسی به خدمات بهداشتی و درمانی
- افزایش بهره‌وری منابع سلامت
- کاهش بار بیماری‌ها
- بهبود کیفیت خدمات سلامت
- کنترل هزینه‌های سلامت و افزایش پایداری مالی

ساختار سیاست گذاری سلامت

- شناسایی مسئله سلامت، تحلیل ذینفعان، و جلب حمایت سیاسی
- بیان مسئله، تعیین اهداف، پیشنهاد گزینه های سیاستی، و تحلیل هزینه-فایده
- تصمیم‌گیری و تصویب و تدوین سیاست
- اجرای سیاست (تبدیل سیاست به برنامه های عملیاتی با توجه به شرایط محلی)

▪ پایش مستمر نتایج و اصلاح سیاست براساس بازخوردها

چالش های اجرایی سیاست گذاری سلامت

۱. عدم انطباق سیاست ها با ساختارهای فرهنگی، اقتصادی، و سازمانی
 ۲. ضعف در هماهنگی بین بخش های دولتی و خصوصی
 ۳. تمرکز بر راهکارهای کوتاه مدت بدون توجه به عوارض ناخواسته
- سیاست گذاری سلامت موفق نیازمند عبور از رویکردهای سطحی و اتکا به شواهد علمی است. ابزارهایی مانند خلاصه های سیاستی و سیستم های ارزشیابی پویا می توانند شکاف بین دانش و عمل را کاهش دهند و به ارتقای شاخص های کلیدی سلامت (مانند امید به زندگی) کمک کنند.

خلاصه سیاستی

خلاصه سیاستی، گزارشی کوتاه و هدفمند است که به تبیین یک مسئله خاص پرداخته، گزینه های سیاستی ممکن را بررسی می کند و توصیه هایی درباره بهترین گزینه ارائه می دهد. هدف اصلی آن، ارزیابی سریع و مؤثر راهکارهای مختلف یک مسئله برای سیاست گذاران و ترغیب آنان به اقدام آگاهانه است.

این خلاصه ها، زبان علمی پیچیده را به زبانی ساده و قابل فهم برای مخاطبان غیر تخصصی ترجمه می کنند و معمولاً در قالب گزارش های کوتاه و کاربردی تهیه می شوند. خلاصه های سیاستی بر پایه یک روش نظام مند در گردآوری شواهد و تمرکز بر اجرا و تأثیر سیاست ها شکل می گیرند.

در واقع، این نوع اسناد ابزارهایی مؤثر در انتقال دانش و شواهد پژوهشی به تصمیم گیرندگان محسوب می شوند و با ترکیب مرورهای نظام مند، داده های بومی و شواهد کاربردی، شانس استفاده از اطلاعات علمی در فرآیند تصمیم سازی را افزایش می دهند.

تعاریف سازمان های مختلف از خلاصه سیاستی

- سازمان همکاری‌های اقتصادی و توسعه: خلاصه‌های سیاستی را گزارش‌هایی روشن و مختصر از چالش‌های اقتصادی و سیاست‌های جهانی توصیف می‌کند.
- سازمان جهانی بهداشت: این اصطلاح را برای طیف وسیعی از اسناد به کار می‌برد، هرچند فاقد تعریف استاندارد مشخصی است.
- مؤسسه بروکینگز: خلاصه سیاستی را تحلیلی کوتاه و آگاه‌کننده از مهم‌ترین چالش‌های داخلی و خارجی معرفی می‌کند که برای سیاست‌گذاران، روزنامه‌نگاران و عموم مردم مفید است.
- مرکز سیاست‌پژوهی: خلاصه سیاستی را مقاله‌ای درباره مسائل روز سیاست عمومی می‌داند که در حوزه‌هایی مانند سالخورده‌گی، سلامت، امنیت درآمد و مطالعات شهری نگارش می‌شود.

وجه مشترک همه تعاریف:

خلاصه سیاستی، سندی کوتاه، علمی، مبتنی بر شواهد و هدفمند است که با هدف تسهیل تصمیم‌گیری و سیاست‌گذاری طراحی می‌شود. این ابزار ارزشمند، پلی ارتباطی میان پژوهشگران و سیاست‌گذاران ایجاد می‌کند و نقش مهمی در جهت‌دهی به سیاست‌های عمومی دارد.

خلاصه سیاستی و اهمیت آن در تصمیم‌گیری

تصمیم‌گیرندگان، برای اتخاذ تصمیم در سطوح خرد و کلان، همواره به اطلاعات دقیق و به‌موقع نیاز دارند. بدیهی است که تصمیم‌گیری کارآمد و مؤثر، به‌ویژه در دنیای پیچیده و متحول کنونی، مستلزم دسترسی به حجم قابل توجهی از اطلاعات معتبر است. در واقع، اطلاعات ابزار راهبردی کلیدی در فرآیند تصمیم‌گیری به شمار می‌آید؛ چراکه کیفیت تصمیم‌ها مستقیماً به حجم، صحت و دقت اطلاعاتی وابسته است که در لحظه تصمیم‌گیری در اختیار فرد قرار دارد.

با این حال، تصمیم‌گیرندگان از یک‌سو نیازمند اطلاعاتی خلاصه، موجز و کاربردی هستند، زیرا حجم بالای اطلاعات می‌تواند موجب سردرگمی، استرس ذهنی و حتی مانعی در مسیر تصمیم‌گیری به‌نگام شود. از سوی دیگر، اطلاعات باید موثق، علمی و مبتنی بر شواهد باشند تا بتوانند مبنای تصمیم‌گیری صحیح قرار گیرند.

خلاصه سیاستی

سیاست‌گذاران - به‌ویژه در سطح ملی - معمولاً افرادی پرمشغله‌اند و در همه حوزه‌ها (مانند فرهنگ، محیط‌زیست، سلامت و اقتصاد) تخصص ندارند. از این رو، تنها زمانی به مطالعه یک موضوع می‌پردازند که آن موضوع جذاب، مختصر و قابل فهم باشد. سیاست‌گذاران باید در چارچوب زمانی محدود، تصمیم‌هایی عملی اتخاذ کنند. در این شرایط، خلاصه‌های سیاستی ابزارهایی مؤثر برای کمک به آنان هستند، زیرا با ارائه پیشنهادهایی اجرایی و مبتنی بر شواهد، فرآیند تصمیم‌گیری را تسهیل می‌کنند.

پژوهشگران این خلاصه‌ها را برای گروه‌هایی نظیر مدیران، قانون‌گذاران و سیاست‌گذاران تهیه می‌کنند؛ افرادی که ممکن است اطلاعات پایه‌ای در مورد موضوع داشته باشند، اما نیاز فوری به درکی عمومی و کلی از آن دارند.

انواع خلاصه سیاستی

بررسی ادبیات خلاصه سیاستی و نمونه‌هایی از خلاصه‌های منتشرشده نشان‌دهنده این است که می‌توان خلاصه‌ها را بر اساس هدف به دو دسته کلی تقسیم کرد؛ یک دسته، خلاصه‌هایی هستند که پس از بیان مسئله و ارائه مجموعه‌ای از گزینه‌های سیاستی یا اجرایی، تنها، راه حل مدنظر خود را برجسته می‌کنند. در واقع، این خلاصه‌ها با معرفی گزینه پیشنهادی خود و ارائه شواهد علمی معتبر، تلاش می‌کنند مخاطب را قانع کنند که راه‌حل پیشنهادی آن‌ها، بهترین روش برای حل مسئله است. محقق این دسته از خلاصه‌ها را خلاصه‌های «مدافع» یا «جانبدارانه» می‌نامند.

دسته دیگر خلاصه‌ها، خلاصه‌هایی هستند که پس از بیان مسئله، به طور متوازن در مورد برخی از گزینه‌های سیاستی و راه حل‌های ممکن، اطلاعاتی را به مخاطب یا مخاطبین خود ارائه می‌دهند. درواقع، برخلاف خلاصه‌های مدافع، آنها از هیچ گزینه سیاستی خاصی حمایت نکرده و سعی بر این دارند تا بدون موضع‌گیری مثبت یا منفی در قبال گزینه‌های سیاستی ممکن، اطلاعاتی متوازن را در اختیار مخاطب قرار دهند و ذهنیت وی را نسبت به راه حل‌های موجود آماده کنند. از این رو، نویسندگان این دسته از خلاصه‌ها را «خلاصه‌های بیطرفانه» می‌نامند.

همچنین خلاصه ها می توانند مبتنی بر محتوای مطالب شان به دو دسته تقسیم شوند:

خلاصه های تحلیلی و خلاصه های توصیه ای

خلاصه های تحلیلی، خلاصه هایی هستند که خلاصه ای از نظرات و دیدگاه های تشخیصی و عمده را در مورد مشکل مورد نظر به تصمیم گیرندگان ارائه می دهند. در حالی که خلاصه های توصیه ای خلاصه هایی هستند که اصل و جوهر مشکل را خلاصه می کنند تا توصیه ای برای سیاست عمومی ارائه کنند.

در نهایت، خلاصه های سیاستی را می توان بر اساس سه عامل اصلی دسته بندی کرد: زمینه یا بستر پیدایش مسئله، اهداف مورد نظر از سیاست پیشنهادی (که توسط پژوهشگر تعریف می شود)، و نوع مخاطبانی که قرار است این خلاصه برای آن ها مورد استفاده قرار گیرد.

برای آن که یک خلاصه سیاستی بتواند به درستی به اهداف خود دست یابد، باید ویژگی های زیر را دارا باشد:

۱. ارائه زمینه و پیش زمینه کافی در مورد مسئله، به گونه ای که مخاطب بتواند موضوع را به خوبی درک کند؛

۲. اقناع مخاطب نسبت به اهمیت و فوریت مسئله، تا ضرورت اقدام سیاستی را احساس کند؛

۳. معرفی گزینه های مختلف سیاستی برای حل مسئله؛

۴. ارائه شواهد علمی معتبر برای پشتیبانی از یکی از گزینه ها به عنوان راه حل مطلوب؛

۵. و در نهایت، ترغیب مخاطب (که معمولاً سیاست گذار است) به اتخاذ یک تصمیم عملی و مبتنی بر شواهد.

به طور کلی، یک خلاصه سیاستی موفق باید ساختاری هدفمند داشته باشد و بتواند از طریق انتقال مؤثر

اطلاعات، نقش فعالی در فرآیند سیاست گذاری ایفا کند.

اهداف خلاصه سیاستی

خلاصه سیاستی متنی کوتاه و تأثیرگذار است که با استفاده از شواهد علمی و تجربیات عملی نویسنده (گان)، با هدف تأثیرگذاری بر سیاست گذاران تدوین می شود. نویسندگان در این نوع متن می کوشند با معرفی

فعالیت های قابل اجرا، راه کارهایی برای حل یا کاهش چالش های مرتبط با تصمیم گیری های سیاسی ارائه دهند.

۱. ارائه پایه علمی و شواهد محور

انتقال نتایج پژوهش های علمی به زبانی ساده و ساختاریافته با هدف حمایت از تصمیم گیری مبتنی بر شواهد یافته ها باید بگونه ای باشد که ضرورت تغییر یا تدوین سیاست جدید را توجیه کند.

۲. ترجمه دانش به اقدام عملی

تبدیل پیچیدگی های علمی به توصیه های سیاستی مشخص و عملیاتی. راهکارهای اجرایی (مانند اصلاح قوانین، تخصیص منابع، یا ایجاد برنامه های آموزشی) با در نظر گرفتن چارچوب های قانونی و اجتماعی پیشنهاد می شود.

۳. شناسایی و اولویت بندی چالش ها

شفاف سازی مسائل کلیدی که سیاست گذاری باید به آنها پاسخ دهد (مثلاً تغییرات اقلیمی، نابرابری های سلامت، یا توسعه فناوری). موضوعات باید براساس فوریت، تأثیرگذاری، و قابلیت اجرا اولویت بندی شوند.

۴. تسهیل همکاری بین رشته ای

تشویق تعامل بین رشته های مختلف (مانند بهداشت، اقتصاد، علوم اجتماعی، مهندسی، و...) برای طراحی سیاست های جامع.

۵. تأثیرگذاری بر ذینفعان و تصمیم گیرندگان

استفاده از ابزارهای بصری (نمودارها، اینفوگرافیک) و مثال های واقعی برای تقویت درک و جلب توجه مخاطبان کلیدی مانند تصمیم سازان، قانون گذاران و....

۶. بررسی ملاحظات اخلاقی و اجتماعی

خلاصه سیاستی

تحلیل تأثیرات سیاست پیشنهادی بر گروه های مختلف جامعه (عدالت اجتماعی، حقوق اقلیت ها، پایداری محیط زیست) و در نتیجه پیش بینی پیامدهای ناخواسته و ارائه راهکارهای کاهش خطر

۷. ارائه چارچوب ارزیابی و پایش

پیشنهاد شاخص های کمی برای سنجش موفقیت سیاست (مانند کاهش فقر، بهبود شاخص های سلامت، یا کاهش آلاینده ها) و طراحی مکانیسم های نظارتی برای ارزیابی مستمر اجرای سیاست

۸. تقویت گفتمان عمومی و آگاهی بخشی

استفاده از رسانه ها و پلتفرم های علمی برای گسترش دامنه تأثیرگذاری و ترغیب مشارکت جامعه در بحث های سیاستی از طریق آموزش و اطلاع رسانی

۹. انعطاف پذیری و سازگاری با تغییرات

پیشنهاد سناریوهای جایگزین برای شرایط غیرمنتظره و تأکید بر ضرورت طراحی سیاست های پویا که قابلیت تطبیق با تحولات آینده (مانند پیشرفت های فناوری یا بحران های جهانی) را داشته باشند.

۱۰. ترویج نوآوری در سیاست گذاری

معرفی رویکردهای نوین (مانند سیاست گذاری مبتنی بر هوش مصنوعی یا اقتصاد چرخشی) به عنوان راه حل های پیشرو و تشویق آزمایش سیاست ها در مقیاس کوچک

نویسندگان خلاصه سیاستی

این متون معمولاً توسط صاحب نظران حوزه های تخصصی نظیر پژوهشگران با سال ها تجربه مطالعه و فعالیت در آن زمینه نگاشته می شوند. علاوه بر این، سازمان های غیردولتی نیز ممکن است با توجه به تخصص خود، خلاصه های سیاستی را برای تأثیرگذاری بر تصمیم گیران و سیاست گذاران تهیه کنند.

گام های نگارش یک خلاصه سیاستی

منابع نظری موجود، توصیه واحدی از توالی نگارش خلاصه سیاستی ارائه نمی کنند. اما معمولاً انجام مراحل و گام های چهارگانه زیر ضروری می باشد.

۱. **بررسی مسئله:** یکی از خصوصیات بارز خلاصه ها، مسئله محوری آنهاست؛ بنابراین محتوای آنها باید بر

مسئله ای مشخص تمرکز کند. در این گام، نویسنده باید مسئله ای را که قصد دارد به آن بپردازد، بررسی نماید و به ارائه داده ها یا شواهدی برای نشان دادن اهمیت و ضرورت توجه به مسئله بپردازد. همچنین وی در این مرحله باید به سؤالاتی از قبیل اینکه "چرا سیاست گذاران باید به این موضوع توجه کنند؟" پاسخ دهد.

۲. **شناسایی مخاطب یا مخاطبین:** در این گام، نویسنده باید مخاطب یا احتمالاً مخاطبین اصلی خود را مورد

توجه جدی قرار دهد. وی باید از خود سؤال کند که این خلاصه را برای چه کسی می نویسم؟ چقدر آنها از موضوع آگاهی و شناخت دارند؟ چگونه آنها این پیام را می پذیرند؟ خلاصه سیاستی که نوشته می شود باید با نیازهای مخاطبان هم راستا و متناسب باشد. این امر که چه کسی مخاطب خلاصه باشد، در اینکه چگونه نویسنده باید تحلیل و توصیه هایش را چارچوب دهی کند، تفاوتی اساسی ایجاد می کند.

۳. **شناسایی بازیگران و منافع شان:** در این مرحله، نویسنده باید افرادی یا نهادهایی را که به نوعی با مسئله

مورد نظر درگیر هستند، شناسایی کند. این کار یکی از مهم ترین و اصلی ترین مراحل نوشتن خلاصه سیاستی است. دلیل آن هم این است که برای ارائه توصیه های کاربردی و مؤثر، باید بدانیم هر یک از بازیگران چه منفعی دارند و چطور به مسئله نگاه می کنند. در این مرحله، لازم است به چند سوال کلیدی پاسخ داده شود:

- هر یک از بازیگران چه منفعی دارند؟
- کدام بازیگران با سیاست گذار (مخاطب خلاصه) منافع مشترک دارند؟
- چه کسانی منفعی متفاوت یا حتی متضاد دارند؟
- این تفاوت یا تعارض منافع به چه شکل است و چرا به وجود آمده است؟

برای پاسخ به این سوالات، ابزارهای مختلفی وجود دارد؛ از جمله:

- تحلیل نقش آفرینان کلیدی

- بررسی محتوای رسانه‌ها

- ترسیم جدول‌ها یا ماتریس‌هایی برای مقایسه منافع

اگر نویسنده هدف اصلی خلاصه سیاستی را به خوبی مشخص کرده باشد، راحت‌تر می‌تواند افراد یا سازمان‌های مهم و مرتبط با موضوع را شناسایی کرده و تحلیل دقیق‌تری از منافع آن‌ها ارائه دهد.

در نهایت، انجام درست این مرحله به‌ویژه برای نقد گزینه‌های موجود و ارائه توصیه‌های سیاستی مناسب بسیار ضروری است. اگر بازیگران و منافعشان به‌خوبی شناسایی نشوند، ممکن است خلاصه سیاستی نامفهوم، ناقص یا حتی بی‌اثر باشد.

۴. **ارائه توصیه‌ها و رهنمودهای عملی برای اقدام:** توصیه سیاستی، باید منعکس‌کننده تحلیل منافع ذینفعان باشد. آخرین گام این است که نویسنده، راه و روش و رهنمودی عملی را به مخاطب خود ارائه دهد تا وی بتواند سیاست را به همگان یا عموم مردم بقبولاند. گام آخر، به مخاطب کمک می‌کند تا برای اجرای سیاستی که نگارنده خلاصه توصیه کرده است، حمایت به دست آورده و اجماع حاصل کند.

اصول نگارش خلاصه سیاستی

برای تاثیرگذاری بر سیاست‌گذاران، خلاصه سیاستی باید به شیوه‌ای نوشته شود که هم از لحاظ محتوا و هم از لحاظ نگارش، برای مخاطب تصمیم‌گیرنده قابل استفاده باشد. چند اصل کلیدی عبارتند از:

- **زبان ساده و قابل فهم:** از اصطلاحات تخصصی و پیچیده پرهیز کنید یا آن‌ها را به‌طور خلاصه توضیح دهید. مطالعه یکی از منابع، اهمیت «زبان شفاف» را تأکید می‌کند و می‌گوید که هرگاه مجبور به استفاده از اصطلاح فنی هستید، باید سریعاً آن را توضیح دهید تا خواننده غیرمتخصص دچار ابهام نشود.
- **تمرکز بر مخاطب:** خلاصه سیاستی باید متناسب با نیازهای اطلاعاتی و سطح دانش مخاطب اصلی (معمولاً سیاست‌گذاران یا مدیران اجرایی) تنظیم شود. پیش از نگارش، مشخص کنید که مخاطب شما چه کسانی هستند، چه پیش‌زمینه‌ای دارند و به چه نوع اطلاعاتی برای تصمیم‌گیری نیاز دارند.

خلاصه سیاست

- **ایجاز و اختصار:** خلاصه سیاستی معمولاً باید بسیار خلاصه باشد (معمولاً حدود ۱-۲ صفحه یا حداکثر ۱۵۰۰ کلمه) تنها مهم‌ترین یافته‌ها و استدلال‌ها را ذکر کنید و از پرداختن به جزئیات حاشیه‌ای یا بیان کامل روش‌شناسی پژوهش خودداری کنید
- **استخراج شواهد و منطق محوری:** تمام ادعاها و توصیه‌ها باید بر پایه شواهد مستند قرار گیرند. یک خلاصه سیاستی قوی یافته‌های پژوهشی را استخراج کرده و آن‌ها را به زبانی ساده ارائه می‌کند؛ همچنین باید رابطه روشنی بین یافته‌های علمی و پیشنهاد سیاستی برقرار کند.
- **استفاده از نمودار و جدول:** در صورت لزوم، می‌توانید از نمودارها، جداول یا اینفوگرافیک برای انتقال سریع‌تر و واضح‌تر اطلاعات کلیدی استفاده کنید این ابزارهای بصری خواندن متن را تسهیل می‌کنند و پیام‌های مهم را برجسته می‌کنند.

نکاتی برای تأثیرگذاری بر تصمیم‌گیرندگان

- برای اینکه خلاصه سیاستی شما بیشترین تأثیر را بر سیاست‌گذاران داشته باشد، علاوه بر رعایت اصول کلی فوق، می‌توانید به نکات زیر توجه کنید:
- **تأکید بر فوریت مسئله:** اهمیت و اضطراب پرداختن به موضوع را برجسته سازید. از زبان قوی و مثال‌های واضح استفاده کنید تا مخاطب متوجه شود در صورت اقدام نکردن چه پیامدهایی ممکن است رخ دهد. به‌طوری که خواننده حسی از ضرورت و فوریت مشکل پیدا کند
 - **بیان مزایا و فرصت‌ها:** به جای تمرکز صرف بر مشکلات، به طور روشن مزایا و فرصت‌های ناشی از اجرای توصیه‌ها را بیان کنید. نشان دهید که راهکار پیشنهادی چه سودمندی‌هایی دارد و چگونه مشکلات دیگر را حل می‌کند. این کار انگیزه مخاطب را برای پذیرفتن راهکارها افزایش می‌دهد.

خلاصه سیاستی

- **ارائه توصیه‌های عملی و قابل اجرا:** توصیه‌ها را به شکل گام‌های مشخص، مرتبط با شرایط موجود و با تاکید بر امکان عملی شدن ارائه دهید. هر توصیه باید دقیق، معتبر و براساس شواهد روشن باشد؛ به عبارت دیگر، اقدام پیشنهادی باید قابل اجرا باشد و خواننده اطمینان یابد که نتایج ملموسی به همراه خواهد داشت
- **مقایسه منطقی گزینه‌ها:** چند گزینه یا راهکار را بررسی کنید و با شواهد منصفانه، نشان دهید چرا گزینه منتخب (توصیه شما) بر گزینه‌های دیگر ارجح است. این کار خواننده را قانع می‌کند که تنها تبلیغ یک راه‌حل یا غفلت از دیگر گزینه‌ها نبوده است
- **استفاده از شواهد بصری:** همان‌طور که گفته شد، نمودارها یا جداول مناسب می‌توانند پیام شما را تقویت کنند. برای مثال، نمودارهای خلاصه از یافته‌های تحقیق می‌توانند مفاهیم پیچیده را در یک نگاه منتقل کنند و متن را جذاب‌تر نمایند

ساختار نگارش خلاصه سیاستی

حجم این متون معمولاً بین ۲ تا ۸ صفحه (۱۰۰۰ تا ۴۰۰۰ کلمه) است و با زبانی ساده و گویا، راه حل‌های سیاستی را ارائه می‌دهد. ساختار استاندارد یک خلاصه سیاستی شامل موارد زیر است:

عنوان خلاصه سیاستی^۲

اولین عنصر تشکیل دهنده خلاصه، عنوان است. مسلماً اولین چیزی که ذهن مخاطب را به خود متوجه می‌کند عنوان خلاصه است. عناوین به مراتب نقش مهمی را در متوجه کردن و ترغیب مخاطبان به خواندن خلاصه‌ها ایفا می‌کنند. عنوان جذاب و گیرا، توجه هر مخاطبی را به خود جلب می‌کند. هیچ محدودیت و حد و مرزی در نحوه عنوان نویسی در خلاصه‌ها وجود ندارد. بدین خاطر است که عناوین خلاصه‌ها، اشکال متعددی را از توصیفی تا سؤالی به خود گرفته‌اند. به طور کلی عنوان باید:

- باید جذاب، روشن و کوتاه باشد

^۲ Policy Brief Title

■ به مسئله کلیدی سیاستی اشاره کند

■ از عناوین فنی پرهیز شود و بیشتر به پیام اصلی یا راه حل سیاستی اشاره شود

خلاصه اجرایی^۳

هدف از ارائه خلاصه اجرایی این است که مخاطب را متقاعد کند که خلاصه، پژوهشی ارزشمند است که ارزش خواندن دارد. به طور معمول، خلاصه اجرایی حاوی چند نکته اصلی است که در خلاصه به آن اشاره شده است. خلاصه اجرایی، این امکان را برای خواننده فراهم می کند تا خیلی سریع چکیده گزارش را درک نماید. نویسندگان خلاصه سیاستی در این مرحله باید از خود سؤال کنند که کدام نکته مهم است که مخاطب، به جای هر چیز دیگری باید به آن توجه کند. پاسخ به این سؤال می تواند یک تا چند نکته را دربر گیرد که این نکات می توانند خلاصه اجرایی را شکل دهند. همچنین، این امر به ویژه برای مخاطب مهم است تا در زمان کوتاه، با خواندن این خلاصه، به راحتی به اهمیت و ارتباط خلاصه پی ببرد. درواقع این بخش، همان چیزی است که در مقاله تحت عنوان بیان مسئله نامیده می شود. بیان مسئله گزاره ای سؤالی است که نیازمند یک تصمیم است. بیان مسئله می تواند به کوتاهی یک سؤال باشد. برای مثال، سازمان سیاسی، اجتماعی، اقتصادی و غیره مورد نظرتان چه نقشی می تواند در ارتقای وضعیت سیاسی، اجتماعی و اقتصادی نامساعد گروه انتخابی تان ایفا کند؟ آیا سازمان انتخابی تان باید کمک بشردوستانه ای به مردم در وضعیت جنگی یا فاجعه طبیعی مدنظرتان ارائه دهد؟ چه کسی باید مسئول حل مشکل مدنظرتان باشد؟ چه وقت سازمان انتخابی تان باید تصمیم به مداخله در مسئله یا بحران موردنظر بگیرد؟ خلاصه اجرایی باید:

■ حداکثر ۴-۵ جمله

■ مسئله اصلی، یافته های کلیدی، و توصیه های سیاستی را در خلاصه ترین شکل بیان نماید.

زمینه و اهمیت مشکل^۴

^۳ Executive Summary

^۴ Problem Statement

خلاصه سیاست

توصیف روشن از چالش یا مسئله سلامت که پژوهش به آن می‌پردازد. هدف از این عنصر خلاصه سیاستی این است که مخاطب هدف را مجاب کند که یک مسئله اضطراری و جاری وجود دارد که نیازمند به اقدام اوست. بستر و اهمیت مشکل، هر دو، سنگ بنای آغازین و مقدماتی خلاصه سیاستی هستند. این بخش از خلاصه، شامل بیان واضحی از مشکل یا مسئله کانونی و مروری کوتاه بر علل ریشه‌ای آن است. اندازه شرح مشکل، ممکن است از یک خلاصه به خلاصه دیگر بسته به مرحله فرایند سیاستی، متفاوت باشد؛ برای مثال ممکن است برای سیاستی که در مرحله ارزشیابی است نسبت به سیاستی که در مرحله انتخاب گزینه است، شرح مشکل خیلی بیشتری نیاز باشد.

شواهد و تحلیل^۵

هدف اصلی این بخش، بررسی انتقادی سیاست‌ها یا رویکردهایی است که پیش‌تر به کار گرفته شده‌اند. در این مرحله، نقاط ضعف، محدودیت‌ها و کاستی‌های گزینه‌های اجرایی موجود به‌صورت مستند و روشن تبیین می‌شود تا مخاطب نسبت به تجربه‌های گذشته و میزان اثربخشی آن‌ها آگاهی پیدا کند. این تحلیل، ضرورت بازنگری و مداخله در نقاط بحرانی یا ناکارآمد سیاست فعلی را برجسته می‌سازد و موقعیت‌هایی را که در آن‌ها نیاز به اصلاح یا جایگزینی وجود دارد، مشخص می‌کند. این بخش معمولاً شامل مرور مختصر بر طیف سیاست‌های گذشته است که در آن مزایا، معایب و پیامدهای هر یک تحلیل می‌شود. همچنین با ارائه استدلال‌های منطقی و مبتنی بر شواهد، نشان داده می‌شود که چرا سیاست‌های کنونی موفق نبوده‌اند یا از کارآمدی لازم برخوردار نیستند. برای ارتقای اعتبار و جامعیت تحلیل، ضروری است که دیدگاه‌ها و رویکردهای مختلف درباره مسئله مورد بررسی، به رسمیت شناخته شوند و در ارزیابی لحاظ گردند. تحلیل باید:

- خلاصه‌ای از یافته‌های پژوهش (کمی و کیفی)
- مقایسه با سایر مطالعات، سیاست‌های قبلی یا تجربه‌های جهانی

^۵ Evidence and Analysis

- پرهیز از بیان جزئیات فنی؛ تأکید بر پیامدها و کاربردهای سیاستی یافته‌ها

گزینه‌های سیاستی^۶

گزینه‌های سیاستی باید:

- ارائه ۲ یا ۳ گزینه عملی برای حل مسئله
- مزایا، معایب، هزینه‌ها و پیامدهای احتمالی هر گزینه بررسی شود
- بی‌طرفانه و مبتنی بر شواهد باشند

توصیه‌های سیاستی^۷

پس از بررسی تحلیلی گزینه‌های پیشین، در این بخش نویسنده با در نظر گرفتن اولویت‌ها، ظرفیت‌ها و شواهد موجود، پیشنهاد سیاستی مشخصی را مطرح می‌کند. هدف این بخش، اقناع تصمیم‌گیران برای تمرکز بر یک مسئله خاص و پذیرش راهکار پیشنهادی است. از این رو، باید با زبانی شفاف، مستدل و متقاعدکننده نوشته شود تا برای سیاست‌گذار روشن گردد که پیشنهاد ارائه‌شده چگونه می‌تواند به نفع نظام سیاست‌گذاری و منافع عمومی عمل کند. اهمیت این بخش در آن است که توصیه نهایی باید از دل تجزیه و تحلیل انتقادی مراحل پیشین بیرون آمده و به صورت هدفمند و اجرایی ارائه شود. توصیه‌های سیاستی باید:

- مبتنی بر شواهد پژوهش
- قابل اجرا، مشخص و واقع‌گرایانه
- تا حد امکان با زبان ساده و مستقیم بیان شود

مشخصات نویسندگان و منابع

- درج نام پژوهشگران، وابستگی سازمانی، و اطلاعات تماس

پیوست‌ها

^۶ Policy Options

^۷ Policy Recommendations

خلاصه سیاست

با وجود اینکه ویژگی اصلی خلاصه‌های سیاستی، اختصار و تمرکز بر نکات کلیدی است، گاهی ضرورت می‌یابد که برخی اطلاعات تکمیلی، مستندات آماری یا یافته‌های تحلیلی در قالب ضمایم ارائه شوند تا از استدلال‌های اصلی حمایت کنند. استفاده از پیوست‌ها باید با رعایت اصل اختصار صورت گیرد و تنها در مواردی به کار رود که بدون آن‌ها، درک کامل استدلال‌ها امکان‌پذیر نباشد. این پیوست‌ها ممکن است شامل جداول، نمودارها، خروجی نرم‌افزارها یا تحلیل‌های مکمل باشند که به ارتقای دقت و استنادپذیری خلاصه کمک می‌کنند.

منابع

اگرچه بسیاری از خلاصه‌های سیاستی فاقد فهرست منابع هستند، ارجاع به منابع علمی و آماری معتبر می‌تواند اعتبار و قابلیت استناد متن را افزایش دهد. در صورتی که بخشی از مطالب به پژوهش‌ها، اسناد رسمی، داده‌های آماری یا گزارش‌های تخصصی استناد دارد، لازم است فهرستی مختصر از منابع در پایان ارائه شود. این اقدام امکان پیگیری اطلاعات بیشتر برای مخاطبان متخصص را فراهم کرده و شفافیت استدلال‌ها را ارتقاء می‌دهد. با این حال، درج منابع جزء الزامات اصلی خلاصه سیاستی محسوب نمی‌شود، اما توصیه می‌شود به‌ویژه در موارد دارای بار تحلیلی بالا، مورد توجه قرار گیرد.

بحث و نتیجه‌گیری

خلاصه‌های سیاستی به عنوان یکی از ابزارهای کلیدی در فرآیند توصیه سیاستی، نقش مهمی در شکل‌گیری تصمیمات در دولت‌ها و نهادهای غیردولتی ایفا می‌کنند. بخش خصوصی نیز، به‌ویژه در شرکت‌هایی که دارای واحدهای سیاست‌گذاری عمومی یا روابط دولتی هستند، وابستگی قابل توجهی به این نوع اسناد دارد؛ چرا که از آن‌ها برای تأثیرگذاری بر فرآیندهای تنظیم‌گری و هدایت سیاست‌ها بهره می‌برند. در سطح بین‌المللی، استفاده از خلاصه‌های سیاستی به‌طور گسترده رواج یافته و این ابزار در تدوین، تحلیل و ارزیابی سیاست‌ها نقشی مؤثر و تثبیت‌شده دارد.

با این حال، در ایران جایگاه و کارکرد این ابزار هنوز به‌درستی تعریف نشده و کاربرد آن در فرآیند سیاست‌گذاری با چالش‌های متعددی مواجه است. تاکنون، خلاصه‌های سیاستی نتوانسته‌اند نقش واقعی خود

را به عنوان ابزاری برای انتقال یافته‌های علمی به عرصه تصمیم‌گیری ایفا کنند، و تلاش‌های منسجمی برای کاربردی‌سازی این قالب ارتباطی صورت نگرفته است. با وجود نگاشته‌هایی که در قالب خلاصه سیاستی در برخی مجلات علمی - به‌ویژه در حوزه علوم پزشکی - منتشر می‌شوند و تا حدودی عملکردی مشابه دارند، این تلاش‌ها در سایر حوزه‌های علوم انسانی و اجتماعی از جمله سیاست‌گذاری عمومی، مدیریت دولتی، اقتصاد و جامعه‌شناسی - که ارتباط بیشتری با مسائل کلان کشور دارند - هنوز عمومیت نیافته است.

از این‌رو، توجه به شیوه نگارش و استانداردسازی ساختار خلاصه‌های سیاستی، ضرورتی است که باید در کانون توجه پژوهشگران، مدیران و تصمیم‌گیران قرار گیرد. نویسندگان این مقاله بر این باور است که اگرچه سیاست‌گذاران اصلی‌ترین مخاطبان این نوع اسناد هستند، اما انتشار خلاصه‌های سیاستی در مجلات علمی و رسانه‌های عمومی، می‌تواند از طریق افزایش آگاهی و انگیزه پژوهشگران و نیز ارتقای شناخت سیاست‌گذاران از این ابزار، زمینه‌ساز تقویت ظرفیت ملی در این حوزه شود. امید است این نوشتار بتواند مقدمه‌ای برای آشنایی بیشتر فعالان علمی و سیاستی کشور با این قالب ارتباطی مؤثر و افزایش بهره‌برداری از آن در فرآیندهای سیاست‌گذاری باشد.

پیشنهادهای عملی برای توسعه و کاربرست خلاصه‌های سیاستی در ایران

۱. پیشنهاد می‌شود که مجلات علمی، بخشی ویژه با عنوان «خلاصه سیاستی» تعریف کرده و پژوهشگران را ترغیب نمایند تا بر اساس محورهای موضوعی نشریه، خلاصه‌هایی با رویکرد سیاست‌محور تهیه و ارائه کنند.
۲. نهادهای سیاست‌پژوه، اندیشکده‌ها و مؤسسات پژوهشی، بخشی از خروجی‌های علمی خود را در قالب خلاصه‌های سیاستی منتشر کنند تا امکان بهره‌برداری سیاست‌گذاران از این یافته‌ها فراهم شود.
۳. سازمان‌های دولتی، ضمن حمایت هدفمند از پایان‌نامه‌ها و رساله‌های دانشجویی، لازم است اولویت‌های پژوهشی خود را به صورت مسأله‌محور تبیین کرده و از پژوهشگران بخواهند نتایج مطالعات خود را در قالب خلاصه‌های سیاستی کاربردی ارائه دهند.

۴. برای ارتقای دانش و مهارت پژوهشگران در زمینه تدوین خلاصه سیاستی، پیشنهاد می‌شود دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزشی، کارگاه‌های تخصصی و دوره‌های آموزشی طراحی و اجرا نمایند. همچنین، گنجاندن واحد درسی «روش‌شناسی تدوین خلاصه سیاستی» در برنامه‌های تحصیلات تکمیلی به‌ویژه در رشته‌های علوم سیاسی، مدیریت دولتی و سیاست‌گذاری عمومی، اقدامی ضروری و اثرگذار خواهد بود.

References

1. Ndiokubwayo K. Know How to Write an Influential Policy Brief: A Systematic Guide to Writers and Readers. *Journal of Classroom Practices* 2023; 2(2): 1-10.
2. World Health Organization. A Recommended Template for Developing Policy Briefs. World Health Organization: WHO, EMRO. 2021.
3. Wong SL, Green LA, Bazemore AW, Miller BF. How to write a health policy brief. *Fam Syst Health* 2017; 35(1): 21-4.
4. Cratsley K, Mackey TK. Health policy brief: Global mental health and the United Nations' sustainable development goals. *Fam Syst Health* 2018; 36(2): 225-9.
5. Al-Delaimy WK, Krzyzanowski M. A Policy Brief: Climate Change and Epidemiology. *Epidemiology* 2019; 30(1): 1-3
6. Rezaeian M. An Introduction to Policy Brief. *JRUMS* 2025; 24 (1):1-2
7. Keepnews DM. Developing a Policy Brief. *Policy Polit Nurs Pract.* 2016; 17(2):61-65. doi:10.1177/1527154416660670
8. Wong SL, Green LA, Bazemore AW, Miller BF. How to write a health policy brief. *Fam Syst Health.* 2017; 35(1):21-24. doi:10.1037/fsh0000238
9. Buffel V, Beckfield J, Bracke P. Policy Brief. *J Health Soc Behav.* 2017; 58(3):271. doi:10.1177/0022146517716429
10. Felt E, Carrasco JM, Vives-Cases C. Metodología para el desarrollo de un resumen de evidencia para políticas en salud pública [Methodology for the development of policy brief in public health]. *Gac Sanit.* 2018; 32(4):390-392. doi:10.1016/j.gaceta.2017.10.014
11. Gage-Bouchard EA. Policy Brief. *J Health Soc Behav.* 2017; 58(2):146. doi:10.1177/0022146517704841

پیوست ها

مثالی از یک خلاصه سیاستی

عنوان: کاهش نرخ فرزندآوری در ایران: پیامدها، ریشه‌ها و راهکارهای سیاستی

خلاصه اجرایی: نرخ باروری کل در ایران طی دو دهه گذشته به کمتر از سطح جایگزینی کاهش یافته و این روند پیامدهای اقتصادی، اجتماعی و جمعیتی بلندمدتی در پی خواهد داشت. کاهش جمعیت فعال، پیری جمعیت، فشار بر نظام‌های بازنشستگی و تضعیف پویایی اقتصادی از جمله پیامدهای اصلی این روند است. ریشه‌های کاهش فرزندآوری شامل عوامل اقتصادی، تغییر سبک زندگی، افزایش سن ازدواج، کاهش ثبات شغلی، نگرانی‌های مسکن و چالش‌های مرتبط با تربیت فرزند هستند. این خلاصه سیاستی مجموعه‌ای از پیشنهادهای عملی برای مقابله با کاهش نرخ باروری و تقویت سیاست‌های حمایت از خانواده ارائه می‌دهد.

مسئله چیست؟ نرخ باروری در ایران از بیش از ۶ فرزند به ازای هر زن در دهه ۱۳۶۰ به کمتر از ۱٫۷ در سال‌های اخیر کاهش یافته است. این نرخ کمتر از سطح جایگزینی (۲/۱) بوده و زنگ خطر بحران جمعیتی را به صدا درآورده است. در صورت تداوم این روند، ساختار سنی جمعیت به‌طور قابل توجهی پیر خواهد شد و بار اقتصادی بیشتری بر دوش نسل‌های جوان گذاشته می‌شود.

دلایل کلیدی کاهش فرزندآوری:

- ✓ افزایش هزینه‌های زندگی و تربیت فرزند
- ✓ بی‌ثباتی اقتصادی و شغلی جوانان
- ✓ کاهش تمایل به ازدواج و افزایش سن ازدواج
- ✓ کمبود حمایت‌های دولتی برای خانواده‌ها
- ✓ فقدان تعادل بین کار و زندگی، به‌ویژه برای زنان

✓ نگرانی‌های زیست‌محیطی و کیفیت زندگی در شهرهای بزرگ

پیامدهای کلان کاهش باروری:

- پیری جمعیت و کاهش نیروی کار جوان
- افزایش بار مالی بر نظام‌های بیمه و بازنشستگی
- کاهش نوآوری، تحرک اقتصادی و پویایی اجتماعی
- افزایش مهاجرت نخبگان برای تأمین نیازهای فردی و خانوادگی در خارج کشور

سیاست‌های پیشنهادی:

۱- سیاست‌های حمایتی اقتصادی

۱-۱- پرداخت یارانه مستقیم به خانواده‌های دارای فرزند

۱-۲- معافیت‌های مالیاتی برای والدین

۱-۳- تسهیلات وام مسکن ویژه خانواده‌های دارای فرزند

۲- تقویت حمایت‌های شغلی و اجتماعی

۲-۱- مرخصی زایمان و پدری قابل قبول و قابل تمدید

۲-۲- توسعه مهدکودک‌های دولتی و محل کارمحور

۲-۳- انعطاف‌پذیری در ساعت کاری برای والدین

۳- تشویق ازدواج و فرزندآوری در جوانان

۳-۱- وام ازدواج با بازپرداخت بلندمدت

۳-۲- برنامه‌های آموزش مهارت‌های زندگی و فرزندپروری

۳-۳- کمپین‌های فرهنگی برای ارتقاء ارزش خانواده

۴- ایجاد توازن جنسیتی در محیط کار

۴-۱- کاهش تبعیض شغلی علیه زنان متأهل یا دارای فرزند

۴-۲- حمایت از اشتغال زنان همراه با تأمین خدمات مراقبتی

نتیجه‌گیری:

خلاصه سیاست

کاهش نرخ باروری در ایران، پدیده‌ای چندبعدی و ساختاری است که نیازمند پاسخ‌هایی جامع و فرابخشی است. سیاست‌گذاران باید با نگاهی کل‌نگر، به جای سیاست‌های تبلیغاتی و مقطعی، بستری اجتماعی و اقتصادی فراهم کنند که در آن فرزندآوری به یک انتخاب مطلوب و ممکن تبدیل شود، نه یک چالش غیرقابل تحمل.